

τηνικάδε ἀπέχρη τὰ τῶν βαρβάρων δεδίσσεσθαι γένη, ὥστε δὴ ἀναδύεσθαι τὴν ἐς Ῥωμαίους ἐπίθεσιν. χρόνῳ δὲ ὕστερον Ἀτίλας στρατῶ μεγάλῳ ἐσβεβληκῶς, τὰ τε ὄχυράματα πόνῳ οὐδενὶ ἐς ἔδαφος καθεῖλε, καὶ γῆν Ῥωμαίων ἵπαντιάζωντός οἱ οὐδενὸς ἐληΐσατο τὴν πολλήν. ἀλλ' Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς ἀνωκοδομήσατό τε τὰ καθηρημένα, οὐχ ἤπερ, τὰ πρότερα ἦν, ἀλλ' ἐς τοῦ ὄχυρώματος τὸ κατερώτατον μάλιστα, καὶ πλεῖστα ἐτι ἐπετεχνήσατο κανουρηγῶσας αὐτός. ταύτη τε παντάσῳ ἀνεσώσατο ἀπολωλυτῶν ἤδη τὴν ἀσφάλειαν τῇ Ῥωμαίων ἀρχῇ. ἅπερ ἅπαντα ὄντινα γεγένηται τρόπον, ἐγὼ δηλώσω.

Κάτεισι μὲν ἐξ ὀρέων^α τῶν ἐν Κελτοῖς ποταμὸς Ἰστρος, οἱ τανῦν Γάλλοι ἐπικαλοῦνται· χώραν δὲ περιβάλλει πολλήν, ἐκ μὲν τοῦ ἐπιπλεῖστον παντελῶς ἐρημον, ἐνιαχῇ δὲ βαρβάρους οἰκήτορας ἔχουσαν, θηριώδη τέ τινα διάσταν ἔχοντας καὶ ἀνεπίμκτον τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις. Δακίας δὲ ὡς ἀγχοτάτω γενόμενος, ἐνταῦθα διορίζων φαίνεται πρῶτον τοὺς τε βαρβάρους, οἱ δὲ αὐτοῦ τὰ ἐπ' ἀριστερᾷ ἔχουσι, τὴν τε Ῥωμαίων γῆν ἐν δεξιᾷ οὖσαν. διὸ δὴ Ῥιπησίαν καλοῦσι Ῥωμαῖοι τὴν ταύτη Δακίαν· ῥῖπα γὰρ ἢ ὄχθη τῇ Λατίνων καλεῖται φωνῇ. πόλιν οὖν παρὰ τὴν ἐκείνην ἀκτὴν, ὄνομα Σιγγηδόνον^β, ἐν τοῖς ἄνω χρόνοις ἐδείματο πρῶτην. ταύτην δὲ βάρβαροι προϊόντος τοῦ χρόνου ἐλόντες, ἐς τε τὸ ἔδαφος καθελόντες εὐθύς, ἐρημον ἀνθρώπων παντάσῳ κατεστήσαντο. τρόπον δὲ τῶ αὐτῶ καὶ τῶν ἄλλων ὄχυρωμάτων κατεστήσαντο τὰ πλεῖστα. βασιλεὺς δὲ Ἰουστινιανὸς ἀνανεωσάμενος ξύμπασαν καὶ τεχίσματι ὄχυρωτάτω περιβαλὼν, πόλιν περιφανῆ τε καὶ λόγου πολλοῦ ἀξίαν πεποίηκεν αὐτίς. φρούριόν τε ἄλλο διαφερόντως ἐχυρὸν ἀνέστησε νέον, πόλεως Σιγγηδόνον^γ ὅτι μάλιστα σημείοις διέχον, ὅπερ Ὀκταβον λόγῳ τῶ εἰκότι καλοῦσιν. ἐπίπροσθεν δὲ αὐτοῦ πόλις ἦν ἀρχαία τὸ Βιμινάκιον, ἦνπερ ὁ βασιλεὺς (ἐκ θεμελίων γὰρ ἀπωλώλει τῶν ἐσχάτων πολλῶ πρότερον) ἀνωκοδομησάμενος ξύμπασαν ἀπέδειξε νέαν.

IV 6. Ἐκ δὲ Βιμινάκιον προϊόντι ὄχυράματα τρία πρὸς τῇ τοῦ Ἰστροῦ ἡϊόνι ξυμβαίνει εἰ-

и това било тогава достатъчно, за да сплаши варварските племена да не нападнат ромеите. По-сетне Атила, като нахлул с голяма войска, без всякакво усилие разрушил до основи укрепленията и като не му се противопоставял никой, опустошил голяма част от ромейската земя.¹ Обаче император Юстиниан възстановил разрушените крепости, но не както били по-рано, ами ги направил много по-яки и при това сам издигнал извънредно много крепости. Така той възвърнал напълно на ромейската империя загубената вече сигурност. Ще изложа по какъв начин всичко това е станало.

Реката Истър се спуска от планините на келтите, които сега се наричат гали, и заобикаля много земи, а в по-голямата си част съвсем ненаселени, но само тук-таме обитавани от варвари, които живеят дивашки и не се сношават с останалите люде. Съвсем наблизо до Дакия реката почва да дели варварите, които населяват лявата ѝ страна, от ромеите, които заемат дясната ѝ страна. Поради това именно тамошната Дакия се нарича от ромеите Рипензийска [Крайбрежна], понеже бряг се назовава на латински „рипа“. И тъй на она бряг бил основан в по-предишните времена най-напред един град, на име Сингидунум. Него след известно време варварите превзели, веднага го разрушили до основи и напълно го обезлюдили. В същото положение превърнали и повечето от крепостите. Обаче император Юстиниан изцяло го възобновил, обкръжил го с твърде яки стени и отново го направил славен и прочут град. Освен това въздигнал друго ново, особено яко укрепление. То отстои от града Сингидунум най-много на осем мили,² поради което с право го наричат Октавон.³ По-нататък имало там един стар град, Виминациум, който императорът възстановил изцяло (много преди това, бил разрушен до самите основи), та изглеждал като нов град.

От Виминациум нататък се срещат по брега на Истър три укрепления: Пин-

^α ὀρέων Maltr.] ὄρειων codd. ^β Σιγγηδόνον scripsit Haury] σιν; ηδών V. ^γ πόλεως Σιγγηδόνον scripsit Haury] πόλεως σιγγηδονίου V, ταύτης τῆς πόλεως A.

¹ За хунските нападения в земите на Източната римска империя по време на Атила вж. подробно в Гръцки извори, I, стр. 93. ² Около 12 км. ³ Дн. Глоговац (вж. Miller, Itinera, col. 531).

ναι, Πηκούς τε και Κούπους^α και Νοβάς^β. οἷς δὴ πρότερον ἢ τε οἰκοδομία και τὸ ὄνομα ἐπὶ πύργου ἐνὸς ἔκειτο. ἀλλὰ νῦν Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς τὰ τε οἰκία και τὰ ἐρύματα ἐς τε πλήθος και μέγεθος ἐν τούτοις δὴ τοῖς χωρίοις ἀνευεγκλῶν μέγα, πόλεων αὐτοῖς ἀξιώματα οὐκ ἀπὸ τοῦ εἰκότος ἐντέθεικε. Νοβῶν δὲ κατασκευὴ ἐν τῇ ἀντιπέρας ἡπείρῳ πύργος ἐκ παλαιοῦ ἀπημελημένος ἐστήκει, ὄνομα Λιτερατά· ὅνπερ οἱ παλαιοὶ ἀνθρώποι Λεδέρατα ἐκάλουν. ὃν δὴ ἐς ῥούριον μέγα τε και διαφερόντως ἐχυρώτατον ὁ καθ' ἡμῶν βασιλεὺς μετεστήσατο. μετὰ Νοβάς δὲ φρούρια Κανταβαζί τε και Σμόρνης τε και Κάμνης και Τανάτα και Ζέρνης και Λουκεπράτου. ἐν δὲ τῇ ἀντιπέρας ἡπείρῳ ἄλλα τε πολλὰ ῥούρια ἐκ θεμελίων [και ταῖ.α] τῶν ἐσχάτων εἰδείματο. μετὰ δὲ Καποῦτβοες^γ ἀνόμασται, τοῦ Ῥωμαίων αυτοκράτορος Τραϊανοῦ ἔργον, και πολίχρον ἐφεξῆς παλαιόν, Ζάνες ὄνομα. ὅσπερ ἕπειον ἐρύματα περιβαλὼν ἐνυρώτατα προβολους εἶναι τῆς πολιτείας ἀνανταγωνίστους πεποίηται. τούτου δὲ τοῦ Ζάνες οὐ πολλῶ ἀποθεν φρούριον μὲν ἐστι, Πόντες ὄνομα. ὁ δὲ ποταμὸς ἐκροήν τινα ἐπαῦθα ἐκβάλλων, ταύτη τε περιπολῶν δλίγην τινὰ τῆς ἀκτῆς μοῖραν, ἐπιστρέφει αὐτῆς ἐς ῥοῦν τον οἰκεῖον, και ἐφ' ἑαυτὸν ἀναμίγνυται. ποιεῖ δὲ ταῦτα οὐκ αὐτόματος, ἀλλ' ἀνθρώπων ἐπινοίας ἀναγκασθεῖς. ὅτου δὲ δὴ ἐνεκα Πόντες^δ τε ὁ χῶρος ἐκλήθη και ἀναγκαστὸν περιάγουσιν αὐτόσε τὸν Ἰστρον^ε, ἐγὼ δηλώσω.

Ἄλλο Ῥωμαίων αυτοκράτωρ Τραϊανός, θυμοειδής τε ὢν και δραστήριος, ὅσπερ ἀγανακτοῦντι ἐφίκει, ὅτι δὴ οὐκ ἀπέραντος αὐτῶ ἢ βασιλεία εἶη, ἀλλὰ ποταμῶ Ἰστρῶ ὀρίζεται. ζεῦσαι οὖν αὐτὸν γεφυρὰ διὰ σπουδῆς ἔσχεν, ὡς διάβατος τε αὐτῶ και οὐδαμῇ ἐμπόδιος εἶη ἐς τοὺς ἐπέκεινα βαρβάρους ἴοντι. ὅπως μὲν οὖν τὴν γέφυραν ἐπήξατο ταύτην, ἐμοὶ μὲν οὐκ ἂν ἐν σπουδῇ γένοιτο, Ἀπολλόδωρος δὲ ὁ Δαμασκηνός, ὁ και παντὸς γεγονὼς ἀρχιτέκτων τοῦ ἔργου, φραζέτω. οὐ μέντοι τις τὸ λοιπὸν γέγονεν ὄνησις ἐνθένδε Ῥωμαίοις, ἀλλὰ και τὴν γέφυραν ὅ τε Ἰστρος ἐπιχυθεῖς ὕστερον

ки¹, Купи² и Нове³. По-рано техният строеж и наименование почивали само на една кула. Обаче сега император Юстиниан издигнал на тия места толкова много и толкова значителни постройки и укрепления, та с право ги удостоил да бъдат градове. Срецу Нове, на отвъдния бряг, се издигала една отдавна изоставена кула, на име Литерата, която древните наричали Лидерата. Нея именно превърнал нашият император в голямо и извънредно яко укрепление. След Нове дохождат укрепленията Кантаваза, Сморнас, Кампсис, Таната⁴, Зернис и Дукепрату. А на отвъдния бряг той построил изцяло от основи много други укрепления. После идва постройката на римския император Траян, Капутбоес⁵, и поред дохожда старото градче, на име Занес. Всичките тия места обкръжил с най-силни укрепления и ги превърнал в предна защита на държавата. Не много надалеч от Занес има едно укрепление, на име Понтес. На това място реката отделя един ръкав, обхожда с него една малка част от брега, възвръща го отново в собственото си течение и го присъединява към себе си. А това прави реката не от само себе си, но заставена от човешко изкуство. Защо мястото е било наречено Понтес и защо насилствено отвеждат там Истър, ще обясня.

Римският император Траян, който бил смел и предприемчив, не могъл, както изглеждаше, да понесе мисълта, че империята му не е била безпределна, а се ограничавала от река Истър. Затова побързал да свърже двата ѝ бряга с мост, та да може да я минава без пречка, когато се отправя против отвъдните варвари.⁶ А по какъв начин е построил тоя мост, не бих искал да излагам: нека това разправя Аполодор от Дамаск,⁷ който е бил архитект на цялата постройка. Обаче от това римляните нямали никаква полза, пък и Истър, като придосъл по-сетне, а и времето, като измина-

^α Κούπους] Suppe It. Ant. 217, 7. ^β και Νοβάς. οἷς scripsit Haury] καινοβασαῖς V, και Νοβαί. οἷς Maltr. ^γ Καποῦτβοες Maltr., και πουτφοσες V. ^δ Πόντες Maltr.] πόντος codd. ^ε Ἰστρον V] Ἰστρον, ὄν και δάνουβιν ὀνομάζουσιν A.

¹ Дн. Градище при вливането на р. Пек в Дунава. ² Укрепление в Горна Мизия, точно от Костолац, вероятно дн. Голубац (Patsch: PWRE, IV, col. 1760, s. v. Suprae). ³ Укрепление в Горна Мизия на десния бряг на Дунава, при устието на р. Чезава (Sarta: PWRE, XVII, col. 1137, s. v. Ad Novas, № 9). ⁴ Дн. Милановац, близо до устието на р. Морава (вж. Fluss: PWRE, IV A, col. 2068, s. v. Talia). ⁵ Укрепление то се е намирало при Дробета, дн. Турну Северин (Patsch: PWRE, III, col. 1565, s. v. Carut bovis). ⁶ През 105 г. във връзка с втората дакийска война Траян нарежда да бъде построен каменен мост между Турну Северин и Кладово. ⁷ Аполодор от Дамаск е бил един от най-известните архитекти от древността. Работил е главно през първата половина на II в. от н. е., по време на имп. Траян. Дунавският мост, построен от него, е едно от най-известните му дела.

καὶ ὁ χρόνος ἐπιρροεύσας καθεῖλον. πεποιήται δὲ Τραϊανὸς τότε καὶ φρούρια δύο τοῦ ποταμοῦ ἐφ' ἑκάτερα, καὶ αὐτοῖν Θεοδώραν μὲν ἐπωνόμασαν τὸ ἐν τῇ ἀντιπέρας ἡπείρῳ, Πόντες^α δὲ τὸ ἐπὶ Δακίας ὁμωνύμως τῷ ἔργῳ ἐκλήθη. πόντην γὰρ τὴν γέφυραν Ῥωμαῖοι τῇ Λατίνων καλοῦσι φωνῇ. ἀλλ' ἐπεὶ ἐνταῦθα γινομένης ναυκίᾳ ἄπλους τὸ λοιπὸν ὁ ποταμὸς ἦν, τῶν τῆς γεφύρας αὐτόθι ἐρειπίων τε καὶ θεμελίων [ἐνταῦθα] κειμένων, τούτου δὴ ἕνεκα τὸν ποταμὸν ἀναγκάζουσι μεταπορεύεσθαι τὸν αὐτοῦ δρόμον καὶ τὴν πορείαν ἀνακινεῖν αὐθις, ὅπως ἂν πλώϊμον καὶ τὸ ἐνθένδε αὐτὸν ἔχοιεν. ἀμφω μὲν οὖν καταπεπονηκότα τὰ φρούρια ταῦτα διὰ τε χρόνου μῆκος καὶ οὐχ ἥμισυ ἐπισκηψάντων ἐνταῦθα βαρβάρων διεφθάρθαι ξυέβη. βασιλεὺς δὲ Ἰουστινιανὸς Πόντην μὲν, ὅπερ ἐστὶ τοῦ ποταμοῦ ἐπὶ δεξιᾷ, νέα τε καὶ ἀμάχῳ ἐπιεικῶς ἀνανεωσάμενος οἰκοδομίᾳ, τὴν ἀσφάλειαν Ἰλλυριοῖς ἀνεσώσατο· τοῦ δὲ αὐτοῦ ἐπὶ θάτερα ὄντος, ὅπερ Θεοδώραν καλοῦσιν, ἅτε ἀποκειμένον τοῖς ἐκείνῃ βαρβάροις, προσήκειν οἱ ἐπιμελεῖσθαι οὐδαμῇ ᾤετο. τὰ δὲ νῦν ἐστῶτα μετὰ τὴν Πόντην ὀχυρώματα ᾠκοδομήσατο καινουργήσας αὐτός^β, ἅπερ καλεῖται Μαρεβούργου τε καὶ Σουσιανα, Ἀρμάτα τε καὶ Τιμένα, καὶ Θεοδοουπόλις τε καὶ Στυλιβούργου καὶ Ἀλικανιβούργου.

^α Ἦν δὲ τι πολίχριον ἐγγὺς κείμενον, Ἀκνὲς ὄνομα, οὗπερ ὀλίγα ἅπα σαθρὰ γεγονότα ὁ βασιλεὺς ἐπηνώρθωσε. καὶ μετ' ἐκεῖνο Βουργονόβορε καὶ Λακκόβουργο, καὶ τὸ Δορτικὸν ἐπικαλούμενον φρούριον, ὅπερ τῷ χρόνῳ ἐξίτηλον γεγενημένον, ἐς ὀχύρωμα νῦν ἐχυρώτατον κατεστήσατο. καὶ πύργον ἓνα, Ἰουδαῖος καλούμενον, φρούριον διεσκευάσατο κεκαλλιστευμένον καλεῖσθαι (τε) καὶ εἶναι. καὶ τὸ δὴ Βουργονάλτου ὀνομασμένον, ἐρημὸν τε καὶ παντάπασιν ἀοίκητον τὰ πρότερα ὄν, ἀλλὰ καὶ χῶρον ἕτερον περιβόλῳ ἐτειχίσαστο νέῳ, ὄνπερ ἐπικαλοῦσι Γόμβες, καὶ τὸ Κρίσπας ἔργον καταπεπονηκὸς τῷ μήκει τοῦ χρόνου, ἔτι μέντοι καὶ Λογγινιάνα καὶ Ποντεςέριον^γ εἰδείματο, ἔργον διαφερόντως

^α πόντης V, πόντιος A. ^β Post αὐτός lectus in A: ἀλλὰ τε πλεῖστα, ἅπερ ἀμήχανον λόγῳ διεξελθεῖν. ^γ Ποντεςέριον Maltr.] πόντες έριον V.

¹ Става дума за Дробета, която Юстиниан е преименувал на името на съпругата си Теодора.

² Това укрепление се е намирало според Каниц при дн. Прахово. ³ Укрепление Дортикум се е намирало при т. нар. Раковица, на десния бряг на р. Тимок наблизо до устието му (вж. Patsch: PWR, V, col. 1576, s. v. Dorticum).

вало, разрушили моста. Тогава Траян построил и две укрепления от двете страни на реката, и нарекъл това укрепление, което се намирало на отвъдния бряг, Теодора, а онова, което било в Дакия, било названо според постройката му Понтес, понеже римляните наричат моста с латинска дума „понтес“. А когато реката впоследствие станала на това място неплавателна, корабите поради остатъците и основите на моста, които лежали на същото това място, заставили я тъкмо поради това да се отклонят от пътя си, след това отново да го поеме и тъй да стане плавателна и оттук нататък. И двете споменати укрепления, като пострадали от дългото време и не по-малко от нахлужванията на варварите тук, били изцяло унищожени. Император Юстиниан възобновил задоволително с нова и непревземаема постройка укрепление Понтес, което се намира на десния бряг, и тъй възстановил безопасността на Илирик. А за другото укрепление, което се намира на отвъдната страна и се нарича Теодора¹, мислил, че съвсем няма нужда да се грижи, понеже то е изложено на нападенията на тамошните варвари. А сега съществуващите укрепления, които идват след Понтес и се назават Марбург, Сусиана, Армата, Тимена, Теодоропол, Стилибург и Аликанибург², той построил сам от основи.

Има едно градче, разположено наблизо [до тия места], на име Акве. Императорът възстановил от него една малка част, която била рухнала. След него идват Бургоноворе и Лакобурго, а също и укрепление, наречено Дортикум³, което било разрушено от времето и което той превърнал сега в много здраво укрепление. Той също преустроил една кула, наречена Юдеос, в укрепление, което се слави като най-хубаво и в същност е такава. С нова оградна стена укрепил и тъй наречения Бургуалту, който бил обезлюден и по-рано напълно необитаем, а също и друго едно място, което наричат Гомбес. Построил и укрепление Криспас, което било пострадало от дългото време, а също и Лонгиниана и Понтесерион и с това извършил едно

ἐξαισίον. ἐν δὲ Βοηονία^α τε καὶ Νοβῶ^β προ-
μαχεῶνας διερωρηκότας ἀνεγειώσατο. καὶ Ῥα-
τιαρίας πόλεως ὅσα καταπεπτώκει, ὀρθὰ ἐστή-
σατο. καὶ πολλὰ δὲ ἄλλα κατὰ τὸ χρεῖα ξηνοῖσον
ἢ βραχέα κομιδῇ ὄντι ἐπὶ μέγα ἐξήρην, ἢ συνέ-
στειλε τὸ περιττὸν ἀφελόμενος, ὅπως δὴ μὴ
τοῖς πολεμίοις ἢ τῶ ὑπεράγαν βραχεῖ ἢ τῶ
ἀμέτρῳ εὐέφοδα εἶη, ὥσπερ ἀμέλει Μωκατιάνα
μὲν πύργον ἓνα κατὰ μνας τὰ πρότερα ὄντα
φρούριον ταῦν τελεώτερον κατεστήσατο. τὸ δὲ
γε Ἄλμου^γ, χώραν περιβεβλημένον πολλήν, ἐς
ὀλίγον ξιναγαγὸν σὺν τῶ ἀσφαλεῖ ἄμαχον εἶναι
τοῖς πολεμίοις ἐργάσατο. καὶ πολλαχῇ δὲ πύρ-
γον ἓνα κατὰ μόνας ἐστῶτα εἶρῶν καὶ διὰ
τοῦτο εὐκατααρόνητον τοῖς ἐπιούσιν ὄντα φρού-
ριον ἐχυρώτατον κατεστήσατο. ὃ δὴ περὶ τε
Τρίκεσαν καὶ Πούτεδιν πεποιήκε. καὶ μὴν καὶ
ὀχυρώματα τοῦ ἐν Κεβρῶ^δ τὰ καταπεπονηκότα
θανμασίως ὡς ἐπηνόρησιν φρούριον τε οὐ
πρότερον ὄν ἐν Βιγρανίῃ δεδημιούργηκε, καὶ
αὐτοῦ ἄγχιστα ἔτερον ἐν χωρίῳ, ἐξ ὃ ὅ δὴ
πύργος εἰς τὰ πρότερα ὄν εἰτίκει μόνος, ὄνομα
Ἦνος. ἐλέλειπτο δὲ μόνῃ πόλεως ἰδιόγη οὐ
πολλῶ ἀποθεν Ἀγγοῖστας ὀνομάζετο ἐν τοῖς
ἄνω χρόνοις ἢ πόλις. νῦν δὲ τὸ μὲν παλαιὸν
ὄνομα ἔχουσα, νέα δὲ καὶ ἀρχαίη δὴ πρὸς
Ἰουστινιανοῦ βασιλείως γεγενημένη, ὀμίλῳ οἰ-
κητόρων ἐπιεικῶς πλήθει. ἀλλὰ καὶ τὰ πεπον-
θότα τοῦ ἐν Ἀεδάβῃ ἐρύματος ἐπηνόρησεν,
καὶ Βαριάνα πόλιν ἐκ παλαιοῦ κειμένην ἀνέστη-
σεν. ἔτι μέντοι καὶ Βαλεριάναν, ἔρμα πρότερον
οὐδὲν ἔχουσαν, ἐτειχίσασατο.

Πρὸς ἐπὶ τούτοις δὲ καὶ χωρίων οὐ παρὰ
τοῦ ποταμοῦ κειμένων τὴν ὄχθην, ἀλλὰ κατὰ
πολλὸ ἀποθεν ὄντων ἐπεμελήσατο, πεσομένων
ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον, τειχίσμασί τε αὐτὰ περι-
βέβληκεν ἀμάχοις τισί. Κύστρα Μάρτις^ε τε καὶ

^α βοηονία |] βοηονία V. ^β Νοβῶ scripsit Haurj] νοβῶ V. ^γ Καστράμαρτις Maltr., καὶ
στράμαρτις V.

¹ Дн. Видин. Съответното му старобългарско название се произвежда от античното име Во-
попіа, като се приема, че в случая *п-п* се дисимилира в *д-п*. Новобългарското название Видин обаче
се сближава звуково много повече до името на споменатото по-горе укрепление Виндимиола, откол-
кото до Бонония и затова е доста правдоподобно, че въпросното укрепление се е намирало близо до
Бонония и че дори е представляло някакво негово предградие. В случая името на предградието е из-
тикало името на града. ² Дн. гр. Лом. ³ Дн. Цибър Варош, при устието на р. Цибра. За името
Цибър вж. Вл. Георгиев, За произхода на древното население от с.-и. част на Балканския п-ов, Сб.
Г. Кацаров, ч. II, София 1955, стр. 319. ⁴ Днес развалини на левия бряг на р. Огоста при устието
и (вж. Tomaschek: PWRE, II, col. 2345, s. v. Augusta № 8). Името на р. Огоста произлиза от името
на споменатото укрепление. ⁵ Аедава е вероятно дн. Оряхово на Дунава. ⁶ Вариана е дн. с. Села-
новци (Оряховско). Вж. В. Бешевлиев, Латинските местни имена в Мизия и Тракия, Сб. Кацаров,
ч. II, стр. 284. ⁷ Валериана се отъждествява с дн. Долни Видин, Оряховско. Вж. Шкорпил: ИРАИК,
X (1905), стр. 469.

необикновено дело. А в Бонония¹ и Нове
възстановил разрушените бастиони. По-
правил също всичко, което било разру-
шено, и града Рациария. И много други
укрепления според нуждата или разши-
рил, докато по-напред били доста малки,
или стеснил, като премахнал излишната
им част, за да не бъдат достъпни за не-
приятелите поради своя прекомерно мал-
ък или преголям размер. Така напри-
мер той сега превърнал Мокатиана, ко-
ято по-рано се състояла от една кула,
в много по-завършено укрепление, а стес-
нил укреплението Алмус², което об-
хващало голямо пространство, и го на-
правил едновременно сигурно и непрев-
земаемо за неприятелите. Като видял на
много места да стърчи само една кула,
която поради това била пренебрегвана
от нападателите, превърнал я в твърде
силно укрепление. Това именно напра-
вил около Трикеса и Путидис. Дори и
срутените укрепления в Кеброс³ въз-
становил по чуден начин: той построил
във Виграная укрепление, което по-рано
не съществувало, и наблизо до него едно
друго на мястото, гдето по-напред се
издигала само една кула, на име Онос.
Недалеч оттам били останали само ос-
новите на един град. По-рано градът се
наричал Августес⁴, а сега, като запазва
старото си име, е превърнат от импера-
тор Юстиниан изцяло в един нов и не-
покътнат град с доста много жители.
Но той също поправил и рушевините на
укреплението и Аедава⁵ и възстановил
стария град Вариана⁶. Заградил със
стени и Валериана⁷, която по-рано ня-
мала никакво укрепление.

Освен това той се погрижил и за се-
лицата, които не са разположени по-
край брега на реката, но се намират до-
ста далеч от нея. Понеже отдавна кло-
нели да се разрушат, обградил ги с не-
превземаеми стени. Тия селища се нари-

Ζητνουκόρτου καὶ Ἰσκὸς τὰ χωρία ἐπικαλεῖται ταῦτα. παρὰ δὲ τοῦ ποταμοῦ τὴν ὄχθην φρούριον παλαιόν, Οὐννων^α ὄνομα, ἐπιμελείας ἤξιωσε τὰ τε ἄλλα καὶ ἀμφὶ τῷ περιβόλῳ πολλῆς. ἔστι δὲ τις χῶρος οὐ πολλῶ ἄποθεν τούτου δὴ τοῦ Οὐννων φρουρίου, ἐνθα δὴ ὄχυράματα δύο Ἰστρου ποταμοῦ ἐφ' ἐκάτερα ἦν, ἐν μὲν Ἰλλυριοῖς Παλατιόλον^β ὄνομα, ἐπὶ θάτερα δὲ Συκίβιδα. ταῦτα καθηρημένα τῷ χρόνῳ ἀνανεωσάμενος Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς τῶν ταύτη βαρβάρων τὰς ἐπιδρομὰς ἀνεχαίτισεν, ἐπέκεινά τε φρούριον ᾠκοδομήσατο, παλαιὸν ἔρυμα, ὅπερ Οὐτως^γ ὠνόμασται. ἐν ὑστάτῳ δὲ τῶν Ἰλλυρικῶν ὄριων φρούριον ἀνωκοδομήσατο, Λαπιδαρίας ὄνομα, καὶ πύργον ἕνα ἐστῶτα μόνον, Λουκερναριαβούργου^δ καλούμενον, ἐς φρούριον ἀξιουθέατον μετεστήσατο. ταῦτα μὲν Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς ἐν Ἰλλυριοῖς διαπέπρακται. οὐ μόναις δὲ ταῖς οἰκοδομίαις τὴν χώραν ἐτειχίσταο ταύτην, ἀλλὰ καὶ στρατιωτῶν φρουρὰς ἐν τοῖς ὄχυράμασι πᾶσιν ἀξιολογωτάτας καταστήσάμενος τὰς τῶν βαρβάρων ἐπιβουλὰς ἀπεκρούσατο.

IV 7. Τὰ μὲν οὖν Ἰλλυρικῶν ὄχυράματα παρὰ ποταμὸν Ἰστρου ταύτη πη ἔχει. ἐπὶ Θράκης δὲ νῦν ἴτεον ἡμῖν τὰ ἐρύματα, ὅσα δὴ παρὰ τὴν ἐκείνη ἀκτὴν Ἰουστινιανῷ βασιλεῖ εἰργασται. οὐ γάρ μοι ἀπὸ τρόπου ἔδοξεν εἶναι ἅπασαν πρότερον περιηγησαμένῳ τὴν ταύτη ἡτίονα οὕτω δὴ ἐπελθεῖν καὶ τὰ κατὰ τὴν μεσόγειαν αὐτῷ πεπραγμένα. πρῶτον μὲν οὖν ἐπὶ Μυσοῦς ἐνθὲνδε ἴωμεν, οὓσπερ ἀρχεμάχους οἱ ποιηταὶ καλοῦσιν^ε ἐπεὶ καὶ χώραν τὴν Ἰλλυριοῖς ὄμορον ἔχουσι. μετὰ τὸν χῶρον οὖν^ε, ὅνπερ Λουκερναριαβούργου^ι καλοῦσι, Σεκούρισκα^ε τὸ φρούριον ᾠκοδομήσατο Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς, καινουργήσας αὐτός. ἐπέκεινά τε τὰ πεπονηκότα ἐν Κιντοδήμου ἀνεγείσατο. καὶ μετὰ τοῦτο πόλιν ἐδείματο οὐ πρότερον οὕσαν, ἣνπερ ὄμο-

^α Οὐννων] οὐννον V, Οὐννων Maltr. ^β Παλατιόλον Maltr.] παλατιόλ V. ^γ Οὐτως] οὕτως Maltr. ^δ Λουκερναριαβούργου Maltr.] λουκερναρία βουργοῦ V. ^ε οὖν V] οὖν A. ^ι λουκερναρία βουργοῦ V, λουκερναρία om. A. ^ε σεκούρισκαν A.

чат Кастра Мартис¹, Зитнукорту и Ескус. А на старото укрепление край брега на реката, наречено Хунон, той обърна голямо внимание във всяко отношение, а особено на околоръстната му стена. Не много надалеч от укреплението Хунон² има едно място, гдето се намирали две укрепления: едното в Илирик, на име Палатиолон, а другото Сукивида на отвъдната страна. Като възобновил тия две разрушени от времето укрепления, император Юстиниан спрял нахлужванията на тамошните варвари, а по-рано превърнал в крепост старото укрепление, което се наричало Утус³. В най-крайната част на илирийските предели възобновил едно укрепление, на име Лapidарнас, и превърнал в доста значително укрепление една единствена кула, която там се издигала и се наричала Лукернариабургон. Това извършил император Юстиниан в Илирик. Той не само укрепил страната с тия строежи, но отблъснал и коварствата на варварите, като поставил във всички укрепления твърде внушителна военна охрана.

И тъй илирийските укрепления край реката Истър са устроени горе-доле по тоя начин. А сега да минем към укрепленията на Тракия⁴, които били направени по брега и от император Юстиниан. Впрочем аз мисля, че ще бъде уместно по-напред да опиша целия ѝ бряг. А след това да преминем и към онова, което е извършено от него във вътрешността. И тъй нека се отправим оттук първом към мизийците, които поетите наричат „отблизо сражаващи се“⁵, защото и страната им граничи с илирийската. И тъй отвъд мястото, което наричат Лукернариабургон, император Юстиниан сам построил от основи укреплението Секуриска⁶. Освен това възобновил разрушенията в крепостта Кинтодиму. Сетне построил град, който по-рано не съществувал, и го нарекъл по името

¹ Кастра Мартис се отъждествява предположително с дн. гр. Кула в Северозападна България (Patsch: PWRE, III, col. 1769, s. v. Castra Martis). ² Ако се съди по името, тук е имало поселение на хуни. Местоположението на Хунон не е отъждествено с положителност. ³ Укрепление на р. Вит. ⁴ Тук под Тракия се разбира Тракийският диоцез (Diocesis Thraciarum), в който са влизали провинциите Долна Мизия, или Втора Мизия (с главен град Марцианопол), Скития (с главен град Томи), Тракия (с главен град Филипопол), Хемимонт, или Втора Тракия (с главен град Адрианопол), Европа (с главен град Хераклея на Мраморно море) и Родопа (с главен град Траянопол). ⁵ Тъй се наричат у Омира (Ilias, XIII, 5) мизийците. В текста на Прокопий под името мизийци се разбират жителите на провинция Долна Мизия, или Втора Мизия, която се е простирала западно от р. Вит. ⁶ Секуриска се отъждествява предположително с дн. град Никопол. Вж. Бешевлиев, Латинските местни имена в Мизия и Тракия, стр. 386.

νύμως τῇ βασιλίδι Θεοδωρόπολι^α ἐπωνόμασεν. ἔτι μέντοι φρουρίων τοῦ τε Ἱατρῶν καλουμένου καὶ Τιγᾶς τὰ πεπονθότα νέα τινὶ διεσώσατο οἰκοδομία, καὶ τοῖς Μαξεντίου πύργον ἐντέθεικεν, ἐπεὶ αὐτοῦ προσδεῖν ᾔετο. καὶ τὸ Κιντῶν^β ἐδείματο φρούριον οὐ πρότερον ὄν. μεθ' ὃ δὴ τὸ Τρασμαρίσκας^γ ὀχυρώμα ἐστὶν οὕπερ καταντικρὺ ἐν τῇ ἀντιπέρας ἡπείρῳ Κωνσταντῖνος ποτε Ῥωμαίων βασιλεὺς φρούριον οὐκ ἀπημελημένως ὤκοδομήσατο, Δάφνην ὄνομα, οὐκ ἀξήμφορον νομομικῶς εἶναι φυλάσσεσθαι ταύτην τὸν ποταμὸν ἐκατέρωθεν. ὃ δὴ προϊόντος τοῦ χρόνου βάρβαροι μὲν ἀφανίζουσι τὸ παράπαν, Ἰουστινιανὸς δὲ ἀνωκοδομήσατο βασιλεὺς ἐκ θεμελίων ἀρξάμενος. μετὰ δὲ Τρασμαρίσκαν^δ ἔρρυμά τε τὸ Ἀλιτηῶν, καὶ ὅπερ καλοῦσι Κανδιδίνα, καθηρημένον πρὸς αὐτῶν πολεμίων πολλῶ πρότερον, ἐπιμελείας ἡξίωσε κατὰ λόγον τῆς χρείας. ἔστι δὲ τρία ἐξῆς ὀχυρώματα παρὰ τὴν τοῦ Ἰστρου ἡύονα, Σαλτουπύργος^ε τε καὶ Δορόστολος καὶ Συκιδάβα. ὧν δὴ ἕκαστον τὰ πεπονθότα οὐκ ἀπημελημένως ὁ βασιλεὺς ἐπηνώρθωσε. καὶ Κούηστρις^ς δέ, ὅπερ κεῖται τῆς ἀκτῆς ἔκτοσθεν, ἐπιμέλειαν τὴν ὁμοίαν πεποιήται. καὶ Πάλματις ἐν στενῷ κείμενον μεῖζόν τε κατεστήσατο καὶ διαφερόντως εὐρύτερον, καίπερ οὐ παρὰ τὴν ἀκτὴν τοῦ ποταμοῦ ὄν. οὐ δὴ ἀγχιστα καὶ φρούριον Ἄδινα καινουργήσας ἐδείματο, ἐπεὶ διηρηκὲς διαλανθάνοντες Σκλαβηνοὶ βάρβαροι ἐνταῦθα ἐνεθροίσοντες τε κεκρυμμένως αἰεὶ τοὺς τῆδε ἰόντας ἄβατα ἐποιοῦν τὰ ἐκείνη ὥρῃα. καὶ φρούριον δὲ τὸ Τιλιάων ὤκοδομήσατο, καὶ αὐτοῦ ἐν ἀριστερᾷ κείμενον ἔρρυμα.

Οὕτω μὲν καὶ Μυσοῖς τὰ ὀχυρώματα ἐπὶ τε τῆς ἀκτῆς ποταμοῦ^ς Ἰστρου ἔσχε καὶ ταύτης πλησίον. ἐπὶ Σκύθας δὲ τὸ λοιπὸν βαδιοῦμαι ἔνθα δὴ φρούριον πρώτον Κυρίλλου ἀγίου ἐπώ-

^α Θεοδωρόπολις? Haury ^β Κιντῶν] scribendum: Κιντῶν Haury. ^γ Τρασμαρίσκας scripsit Haury] τρασμακαρίσκας V, τρασμακαρίσκας A. ^δ Τρασμαρίσκαν scripsit Haury] τρασμαρίσκαν V. ^ε Σαλτουπύργος Maltr.] σάλτου πύργος V. ^ς κούηστρις V] Κούσορις Maltr. ^ς ποταμοῦ V] om. A.

¹ Крепостта Ятрус е лежала при устието на р. Янтра (вж. *Tomaschek*: PWRE, III, col. 2070, s. v. Athrys). ² Укреплението Тигас, което се е намирало при Маротин (вж. *Fluss*: PWRE, V A, col. 120, s. v. Tegra), се споменава у Прокопий и по-долу под името Тигра. ³ Укреплението Максенция е получило името си навярно по името на имп. Максенций (306—312). ⁴ Тра(н)смариска е дн. Тутракан. ⁵ Крепостта Дафни е дн. Олтеница, наричана Constantiana Darhne, понеже била основана от Константин Велики (306—337). ⁶ Алтинон е лежал на десния бряг на Дунава, източно от Тутракан (вж. *Tomaschek*: PWRE, I, col. 1697, s. v. Altina, № 2). ⁷ Кандидиана е лежала приблизително при село Ряхово, североизточно от Тутракан (вж. *Patsch*: PWRE, III, col. 1472, s. v. Candidiana), а според *Шкорпил*, пос. съч., стр. 458, тя е градището при Попина, Силистренско. ⁸ Сукидава е лежала на високия бряг на Дунава при образуваното езеро при Мерлян в Добруджа (вж. *Fluss*: PWRE, IV A, col. 560, s. v. Sucidava). ⁹ Навярно името Квестрис стои вместо Equestris, което се явява и като епитет на Colonia Iulia: вж. CIL, XIII, 2, 1. sq. ¹⁰ Палматис е с. Войново в Добруджа. ¹¹ Това ще рече към провинция Сцития (Scythia Minor), т. е. днешна Добруджа.

на императрицата Теодоропол. С нов строеж възстановил и пострадалите части на тъй наречените укрепления Ятрус¹ и Тигас², а към укреплението Максенция³ прибавил една кула, тъй като мислел, че то се нуждаело от нея. Построил и укреплението Кинтон, което по-рано не съществувало. След него идва укреплението на Трасмариска⁴, срещу което на отвъдния бряг някогашният римски император Константин построил грижливо едно укрепление, на име Дафни⁵, като смятал, че на това място то щяло да бъде много полезно за защита на реката от двете страни. Но с течение на времето варварите го разрушили, а император Юстиниан го възобновил от основи. Той се погрижил, както изисквала нуждата, и за следващото подир Трасмариска укрепление Алтинон⁶, и за тъй наречената Кандидиана⁷, която много време преди това била разрушена от същите неприятели. А има и три поред укрепления покрай брега на Истър, Салтопиргос, Доростол и Сукидава⁸. Императорът грижливо поправил разрушените части на всяко едно от тях. Подобна грижа проявил и към Квестрис⁹, който е разположен настрана от брега. Той уголемил и значително разширил разположението на тясно укрепление Палматис¹⁰, ако то и да не се намирало край брега на реката. Наблизо до него възобновил и укреплението Адина, тъй като варварите славяни непрекъснато се криели там, падали постоянно от засада пътниците и правели околните места непроходими. Построил и укреплението Тиликион и наляво от него едно друго укрепление.

Така са устроени мизийските укрепления по брега на река Истър и наблизо до нея. А сега ще премина към скитите¹¹. Там именно дожда най-напред укреп-

νυμόν ἐστιν, οὐπερ τὰ πεπονηκότα τῶ χρόνῳ ἀνωκοδομηάτο οὐκ ἀπημελημένως Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς. ἐπέκεινά τε αὐτοῦ ἦν μὲν ἐκ παλαιοῦ ὀχύρωμα, Οὐλμιτῶν ὄνομα, βαρβάρων δὲ Σκλαβηρῶν ἐπὶ χρόνον μῆκος ἐκείνῃ τὰς ἐνέδρας πεπονηκότων, διατριβὴν τε αὐτόθι ἐπὶ μακρότατον ἐσχηκότων, ἐρημόν τε παντάπασι γέγονε, καὶ οὐδὲν αὐτοῦ ὅτι μὴ τὸ ὄνομα, ἐλέλειπτο ἔτι. ὅλον τοίνυν ἐκ θεμελίων δειμάμενος, ἐλεύθερα τῆς τῶν Σκλαβηρῶν ἐπιθέσεώς τε καὶ ἐπιβολῆς κατεστήσατο εἶναι τὰ ἐκείνῃ χωρία. ἔστι δὲ πον μετὰ τοῦτο Ἰβιδὰ πόλις, ἧς δὴ τοῦ περιβόλου πολλὰ ἐπεπόνθει, ἅπερ ἀναεωσάμενος οὐδεμιᾷ μελλήσει^α ἐχρησιώτην διεπράξατο εἶναι. ἡρούριον τε δεδημιούργηκε νέον αὐτὸς μετ' αὐτήν, ὅπερ Αἰγισσον^β ὀνομάζουσι. καὶ ἄλλο δὲ φρούριον Σκιδθίας ἐν ἱστιάῳ κείται, Ἄλμιρις ὄνομα, οὗ δὴ τὰ πολλὰ σαθρὰ γεγονότα διαφανῶς ἀνωκοδομηάμενος διεσώσατο. ὅσα δὲ καὶ ἄλλα ὀχυρώματα ἐν τῇ τῆ: Εὐρώπῃς μοῖρα εἶπειν ἄξιον. (pp. 118, 36—133, 19).

IV 7. — — — Ἐπὶ τὴν Θράκην δὲ τὸ λοιπὸν ἴωμεν, ἀρίστην πηγνύμενοί τινα τοῦ λόγου κρηπίδα τὰ ἐπὶ Βυζαντίου χωρία, ἐπεὶ καὶ τῆς Θράκης ἡ πόλις οὐ τῶ κράτει μόνον, ἀλλὰ καὶ χωρίων προέστηκε φύσει, τῇ μὲν Εὐρώπῃ ὅσπερ τις ἀκρόπολις ἐπεμβαίνουσα^γ, φραττομένη δὲ τῆς διοριζούσης αὐτὴν ἀπὸ τῆς Ἀσίας θαλάσσης τὸ πέρας. — — —

Φρούριον ἐστὶν ἐν προαστείῳ τῆς πόλεως, ὅπερ Στρογγύλον ὀμωνύμως τῇ τοῦ ἐρύματος συνθέσει καλοῦσιν. ἐντεῦθεν ἢ ἐς τὸ Ῥήγιον ὁδὸς ἄγουσα, ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον ἀνώμαλος οὔσα, ὄμβρων, ἂν οὕτω τύχοι, ἐπιπεσόντων, τελματώδης τε καὶ δυσπάρσιτος τοῖς τῆδε ἰούσιν ἐγίνετο. νῦν δὲ λίθοις αὐτὴν κατιστρῶσας ἀμαξιαίους ὁ βασιλεὺς οὗτος εὐπετῆ τε κατεστήσατο καὶ ἄπονον ὄλωσ. μῆκος μὲν τῇ ὁδῷ τῆδε ἄχρι ἐς Ῥήγιον εὐρίνεται δὲ τοσοῦτον, ἐς ὅσον ἀμάξιας οὐ στενοχωρεῖν δύο ἅπ' ἐνωτίας ἀλλήλαις ἰούσας. τραχεῖς οἱ λίθοι διαφερόντως^δ εἰκάσαις ἂν αὐτοὺς μάλιστα εἶναι. εὐμεγέθεις τέ εἰσι μάλιστα. ὥστε δι) ἕκαστος γῆν μὲν ἐπικαλύπτει

^α μελλήσει Α. ^β αἰγισσον codd.] ^γ ἐπιμβαίνουσα V] ἐπιβαίνουσα Α.

¹ Укрепление Св. Кирил е било наречено по името на мъченик Кирил, който бил погубен в Аксиопол (дн. Хиног при Черна вода); вж. Weiss, Die Dobrudscha im Altertum. Sarajevo 1911, p. 44.

² Селището Vicus Ulmetum се е намирало при Чатал-орман (вж. Weiss, op. c., p. 26). ³ Т. е. в провинция Скиятия.

⁴ Алмирис представя днес развалини при дн. с. Дунавец, югоизточно от Тулча (вж. Patsch: PWRE, VII, col. 2878, s. v. Halmiris). ⁵ Т. е. диоцезът Тракия, а не едноименната провинция.

⁶ От името трябва да се заключи, че въпросното укрепление е било „кръгло, закръглено“.

⁷ Ригион е дн. с. Кючук-чекмедже в Източна Тракия.

лението, наречено по името на свети Кирил¹, чиито развалини, причинени от времето, Юстиниан грижливо възстановил. Отвѣд него имало от старо време едно укрепление, на име Улметум², но тѣй като варвари славяни дълго време устройвали там засади и доста много време също пребивавали там, то било съвсем запустяло и от него почти нищо не останало освен името. Затова той го съградил изцяло от основи и тѣй освободил тамошните места от нападенията и засадите на славяните. След него идва някъде град Ивида, от чиято околоръстна стена една голяма част била пострадала. Като го възобновил без всяко бавене, превърнал го в силно укрепено място. А зад него построил и ново укрепление, което наричат Егисос. И друго едно укрепление има в най-крайния предел на Скиятия³, на име Алмирис⁴, по-голямата част от което била разрушена. Но той го възстановил великолепно и тѣй го запазил. Заслужава обаче да се споменат и другите укрепления в тая част на Европа.

— — — Нека минем по-нататък към Тракия⁵, като вземем за изходна точка местата около Византион, понеже тоя град стои начело на Тракия не само със своята власт, но и по естеството на своето местоположение; той се издига над Европа подобно на някаква крепост и пази края на морето, което я отделя от Азия. — — —

В предградията на града има едно укрепление, което поради формата на строежа си се нарича Стронгилон⁶. Пътят, който води оттам за Ригион⁷, бил почти навред неравен и щом паднали проливни дъждове, ставал блатист и непроходим за пътниците. А сега нашият император го постлал с големи камъни и го направил удобен и изобщо лек за пътуване. На дължина тоя път достига дори до Ригион, а е широк толкова, колкото свободно да се разминат две коли, които вървят една срещу друга. Камъните му са извънредно твърди и човек би ги оприличил на воденични камъни. Те са много големи, така че всеки един от тях покрива голямо пространство зе-